

Шепелев Александр Александрович, аспірант (Міжнародний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), **Сотник Олег Володимирович**, старший викладач кафедри фізичного виховання (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), sashashepshepelev@gmail.com,

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РІЗНИХ ВИДІВ СПОРТУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглянуто використання елементів різних видів спорту під час проведення занять з фізичного виховання дітей дошкільного віку. Визначено особливості складання програм з фізичного виховання, методи й форми проведення занять з різних видів спорту, вікові особливості та рекомендації для подальшого складання методик та програм занять з різних видів спорту. Обґрунтовано важливість формування потреби в здоровому способі життя у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: програми занять, дошкільний вік, рухова активність.

Shepelev Oleksandr Oleksandrovich, Postgraduate (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), **Sotnyk Oleg Volodymyrovich**, Senior Lecturer of the Department of Physical Education (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne), sashashepshepelev@gmail.com

USE OF DIFFERENT KINDS OF SPORTS ELEMENTS DURING PHYSICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract.

Introduction. The article deals with elements from different kinds of sports for children of preschool age. The peculiarities of program preparation, methods and forms of conducting different kinds of sports, age peculiarities and recommendations for further preparation of their own methods and programs at basketball lessons are determined. It is also determined that preschool age is the most optimal period for shaping the need for a healthy lifestyle. The sooner and more consistently attention is paid to the health and physical activity of a child, the better his or her physical and mental development is.

Purpose. Analyze the use of elements from different sports during physical education classes.

Methods. The study used the analysis and synthesis of literary sources, systematization, comparison, analysis of the content of training programs, manuals and textbooks.

Results. *Training with the elements of sports is an important part of the process of forming a healthy, harmonious and comprehensively developed personality. Classes are aimed at health care and promotion; increasing the resistance of the child's body and improving its performance; timely formation of vital motor skills, development of physical qualities, ensuring the proper level of physical condition; nurturing interest and need for physical activity, forming a habit for a healthy lifestyle.*

Originality. *Knowledge of the theoretical aspects, as well as organizing and conducting classes in various sports gives the opportunity to form practical skills and abilities for the selected type of motor activity, which will increase the level and quality of a professional training.*

Conclusion. *The use of elements from different sports during physical education classes is analyzed. Recommendations for conducting classes in different sports (athletics, table tennis and football) are defined. The peculiarities of the program of classes, methods and forms of conducting classes for these types of motor activity are determined. Various aspects and examples of teaching and training methods were considered.*

Key words: *training programs, preschool age, motor activity.*

Закон України «Про дошкільну освіту» визначає збереження і зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини як першочергове завдання розвитку, навчання і виховання наймолодших громадян країни [1].

Необхідною умовою збереження і зміцнення усіх складників здоров'я, а отже й повноцінного і своєчасного розвитку фізичної, соціально-моральної, інтелектуально-пізнавальної, емоційно-ціннісної, творчої та інших сфер дитячої особистості є застосування в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів науково-вивірених, експериментально апробованих інноваційних освітніх методик і технологій здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування. Важливо, щоб такі методики і технології органічно інтегрувалися в цілісний освітній процес окремої вікової групи і всього дошкільного навчального закладу, реалізувалися комплексно через створення безпечного розвивального предметного, природного і соціального середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізації рухового режиму, системний підхід до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації щодо здорового способу життя, дотримання гармонійних, доброзичливих взаємин між усіма суб'єктами освітнього процесу: педагогами, дітьми та батьками вихованців, залишаючи при цьому дитину центром усіх освітніх впливів.

Фізичному вихованню сприяє створення відповідних умов (раціонального режиму, харчування та ін.), урізноманітнення організаційних форм фізичного виховання (заняття, ранкова гімнастика, рухливі ігри тощо), підвищення рухової активності впродовж дня та інше [2].

Сучасний стан та історію розвитку дошкільного виховання в Україні досліджували такі науковці як: Авраменко О. М. [3], Е. С. Вільчковський [4], В. І. Дроздук [5], М. М. Єфіменко [6], І. П. Масляк [7], А. В. Полякова [8].

Провідні вітчизняні та іноземні науковці розглядають фізкультурну освіту як педагогічний процес передачі попередніми поколіннями наступним соціального досвіду з фізичної культури.

На сучасному етапі розвитку освіти особливо необхідно відзначити важливу роль фізкультурної освіти, починаючи з дошкільного віку, адже саме в ранньому віці закладаються основи здоров'я, всебічної рухової підготовленості та гармонійного фізичного розвитку [9].

Метою нашої статті є дослідження особливостей застосування елементів різних видів спорту у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку передбачає широке використання у процесі організації їх життєдіяльності в дошкільних закладах комплексу різних засобів, серед яких: гігієнічні фактори (режим харчування, сон, робота й відпочинок, гігієна одягу, взуття, приміщень, обладнання тощо), фізичні вправи (гімнастика, ігри, елементи спорту і туризму, праця), чинники природного середовища (повітря, сонце, вода). Поряд з традиційними засобами фізичного виховання, оздоровлення дошкільників у практиці роботи дошкільних закладів знаходять місце інші [1].

Ю. О. Коваленко вважає що, оновлення сучасного змісту дошкільної освіти, зокрема фізкультурної, спрямоване на підвищення вимог до рівня загальної і спеціальної теоретичної та практичної підготовки фахівців, які організовують рухову діяльність дітей у дошкільних навчальних закладах різного типу [10]. Проте існуюча система підготовки фахівців фізичного виховання та спорту, здатних на високому професійному рівні керувати процесом фізичного виховання дітей дошкільного віку не задовольняє сучасних потреб: у більшості випускників факультетів фізичного виховання не сформована готовність до фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей дошкільного віку, яка значною мірою визначає успішність реалізації функцій інструктора з фізичної культури дошкільного навчального закладу.

Вирішальне значення для вдосконалення якості освіти дошкільників у галузі фізичної культури має професійна готовність фахівців, які організовують їхню рухову діяльність. Ці обов'язки покладаються на інструктора з фізичної культури, діяльність якого вимагає індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням віку, стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку, а також рівня фізичної підготовленості.

А. В. Полякова [11] дослідила організаційно-методичні підходи до побудови раціонального режиму рухової активності дітей 3–4 років в умовах дошкільних навчальних закладах для підвищення їх фізичного стану. Автором обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено організаційно-методичні підходи до побудови раціонального режиму рухової активності дітей. Процесуальне забезпечення рухової активності дошкільнят включає в себе супровід та організацію процесу рухової активності дітей у режимі

дня дошкільного навчального закладу. Компонентами змістовного забезпечення запропонованої моделі є: зміст рухової активності, програмне забезпечення процесу фізичного виховання, адекватність змісту програм методам їх реалізації, удосконалення змісту рухової активності дітей, ступінь їх рухливості і руховий досвід, базові мотиви і потреби дітей в рухах, відповідність рухових завдань особливостям дітей [11]

У своїй статті Я. В. Смаль для підвищення ефективності фізичного виховання дошкільників запропонував застосовувати народну фізичну культуру: елементи національних видів спорту, танці, рухливі ігри. Використання цих засобів на заняттях, прогулянках та в самостійній діяльності дошкільників активізує діяльність дітей та підвищує їхній інтерес до виконаних фізичних вправ. Як зазначає автор розроблена ним програма, впроваджена в навчально-виховний процес дітей старшого дошкільного віку, а використання результатів дослідження дало змогу підвищити ефективність фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах [12].

Н. В. Маковецька стверджує що, фундаментальне оновлення системи професійного розвитку педагогів передбачає, насамперед, інтеграцію педагогічної теорії та практики, адже сучасний стан освіти вимагає від педагога постійного оновлення знань, умінь навчатися впродовж життя, бути науковцем-дослідником, розвивати професійні здібності та відповідні якості. Окрім цього, означене передбачає радикальну модернізацію змісту і децентралізацію цього процесу, зокрема, подолання певної ідеологізації, впровадження інноваційних форм і методів, наближення до соціокультурних реалій сьогодення у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності. Автором обґрунтовано, що подальше вдосконалення системи професійного розвитку фахівців дитячих навчальних закладів відбуватиметься за умов: її децентралізації і надання закладам освіти можливості самостійного визначення напрямку професійного розвитку фахівця згідно з його інтересами, а також потребами закладу; створення міжнародного банку даних щодо інноваційних підходів до організації освітньо-оздоровчої діяльності; міжнародного обміну програмами навчання педагогів, професійна діяльність яких спрямована на зміцнення і збереження здоров'я дітей [13].

У статті проаналізовані окремі елементи таких видів спорту як: настільний теніс, футбол та легка атлетика.

Спортивні ігри для дітей дошкільного віку дуже важливі з багатьох причин: по-перше, це вдосконалення набутих рухових умінь і навичок, діти розвивають у собі фізичні якості; по-друге, вони вчаться спілкуватись під час виконання завдань, виконувати команди, прислухатися до дій своїх партнерів по грі, узгоджувати свої дії з їхніми рухами. Саме в командних рухливих іграх народжується дружба і формується така важлива якість, як взаємодопомога. Спортивні ігри для дітей дошкільного віку різноманітні. У них хлопчики й дівчатка отримують унікальну можливість реалізувати власну активність та отримати безліч радісних емоцій і переживань.

Програма з навчання гри у футбол дітей старшого дошкільного віку визнається потребою суспільства у формуванні покоління фізично розвинених, здорових людей, що володіють системою рухових умінь, навичок; мають сформоване, свідоме ставлення до власного здоров'я.

Відбір дітей для занять у гуртку для навчання гри у футбол відбувається на основі їхнього власного бажання та з урахуванням індивідуальних здібностей, а також стану здоров'я. Наповнюваність такої групи становить 16–18 дітей, які мають основну групу здоров'я, переважно хлопчиків.

Програма розрахована на один навчальний рік і передбачає 64 занять. Заняття з дітьми старшого дошкільного віку проводяться два рази на тиждень у другу половину дня. Тривалість одного заняття становить 30–35 хвилин. Розпочинаються заняття з 15 вересня і закінчуються 15 травня.

В цій програмі автор передбачає реалізацію чотирьох основних напрямів роботи з навчання дітей гри у футбол: теоретичну, фізичну, технічну й тактичну підготовку. *Теоретична підготовка* включає загальне уявлення про історію футболу; ознайомлення з правильним розташуванням на футбольному полі. Завданням *фізичної підготовки* є застосування загально-розвивальних вправ, а саме ходьби, бігу, стрибків; вправ для на формування правильної постави, вправ на координацію рухів, вправ для м'язів стопи; рухливі ігри. *Технічна підготовка* складається з бігу; бігу зі зміною напрямку і швидкості руху; стрибків поштовхом однієї ноги; зупинки стрибком; ударів по м'ячу ногою: ударів внутрішньою стороною стопи по нерухомому та рухомому м'ячу; виконанням ударів після зупинки та ведення м'яча; зупинки м'яча: зупинка підшовною м'яча, що котиться та опускається; ведення м'яча: ведення м'яча між кеглями з подальшою передачею партнеру; ведення м'яча по майданчику та зупинка його за сигналом; ведення м'яча з прискоренням. *Тактична підготовка* передбачає засвоєння індивідуальних дій без м'яча: правильне розташування гравців в іграх на невеликих майданчиках в обмежених складах; уміння орієнтуватися на футбольному полі та відповідним чином реагувати на дії партнерів і суперників. Індивідуальні дії з м'ячем: доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі.

До *групових дій* входить ознайомлення з навчальною грою; взаємодія двох чи трьох партнерів [14].

У контексті групової роботи О. М. Авраменко та Н. І. Якименко розглядають навчання гри у настільний теніс [15]. На відміну від більшості інших ігрових видів спорту, настільний теніс не вимагає складної організації і матеріально-технічного оснащення. Грати в нього можна як у закритих приміщеннях, так і на повітрі. Інвентар доступний, основні правила гри теж. Авторами програма «Настільний теніс» пропонується більш глибоке ознайомлення старших дошкільників з елементами техніки, тактики і правилами гри та формування в них відповідних ігрових умінь, розширення і доповнення варіативної складової Базового компонента дошкільної освіти. Оскільки навчання гри в теніс потребує міцного здоров'я дітей, то потрібно проводити її у формі гурткової роботи з дітьми основної групи здоров'я.

Програма орієнтована на вихованців віком від 5 до 6 років, які мають основну групу здоров'я та проявляють інтерес до гри в теніс. Кількість дітей у гуртку становить 6–8 осіб. Зміст програми розрахований на навчальний рік та розподілений на 64 заняття. Заняття гуртка проводяться два рази на тиждень у другу половину дня. Тривалість одного заняття – 30–35 хвилини. Заняття тривають 9 місяців, починаючи з середини вересня після того, як діти пройшли медичний огляд. Керівник гуртка має право варіювати кількість занять на вивчення будь-якого розділу в залежності від рівня підготовленості, індивідуальних особливостей вихованців, матеріально-технічної бази дитячого дошкільного закладу. Форми підведення підсумків проводяться у вигляді змагань з настільного тенісу [15].

Оскільки, діти старшого дошкільного віку лише починають грати у настільний теніс та оволодівають найпростішими техніко-тактичними прийомами гри, їм пропонуються спрощені правила. На перших порах дозволяється відбивати м'яч після кількох відскоків від столу.

Дитина виграє очко, якщо суперник зробить одну з таких помилок:

- а) неправильно подасть м'яч;
- б) торкнеться м'яча з льоту (м'яч не торкнувся столу) ракеткою;
- в) відбиваючи м'яч, не потрапить ним на ігрову поверхню столу на стороні противника;
- г) відбиваючи м'яч, торкнеться його ракеткою більше одного разу;
- д) відіб'є м'яч рукою;
- е) не встигне відіти посланий йому м'яч після першого відскоку.

Рахунок гри. Розіграш починається з подачі. Кожна помилка дає одне очко супротивникові. Партія вважається виграною, якщо один з гравців набере 11 очок при перевазі не менше ніж у 2 очки. За рахунку 10 : 10 гра триває, поки один з суперників не досягне переваги в 2 очки.

Гравці подають по черзі по одній подачі кожен (можна по дві). Починаючи з рахунку 10:10 черговість подачі змінюється після кожного м'яча. Після кожної партії гравці міняються сторонами і черговістю подачі.

І. П. Масляк та Н. А. Кулик вказують на те, що легкоатлетичні вправи мають велике значення в загальній фізичній підготовці дітей, педагогічна цінність яких визначається високим ступенем прикладної спрямованості, можливістю розвитку основних рухових здібностей [16].

У системі фізичного виховання дітей дошкільного віку одне з головних місць посідає формування основних рухів: ходьби, бігу, стрибків, метань та ін., які є елементами легкої атлетики. Використання елементів з легкої атлетики збагачує руховий досвід дитини, необхідний в ігровій діяльності, різноманітних життєвих ситуаціях. Виконання легкоатлетичних вправ не лише залучає до роботи значну кількість м'язів, але й висуває високі вимоги до діяльності основних функціональних систем організму. Завдяки цим вправам покращуються функції серцево-судинної та дихальної систем, зміцнюється опорно-руховий апарат, регулюється діяльність нервової системи та активізуються усі фізіологічні процеси організму [10].

Таким чином, засоби легкої атлетики сприяють вирішенню оздоровчих, виховних та освітніх завдань у процесі фізичного виховання; формують основу для засвоєння у подальшому змісту шкільної навчальної програми та мають значні переваги в організації і широкому їх використанні, оскільки не вимагають особливих умов чи обладнання.

Парціальна програма з фізичного виховання «Юний легкоатлет» передбачає теоретичну, фізичну, технічну та психологічну підготовку дітей старшого дошкільного віку засобами легкої атлетики [16]. *Зміст теоретичної підготовки* цієї програми спрямовано на формування у дітей загального уявлення про легку атлетику; ознайомлення з видами легкої атлетики; правилами поведінки на заняттях; вимогами до одягу, тощо. *Зміст фізичної підготовки* передбачає змістове наповнення заняття, спрямоване на підвищення рівня фізичної підготовленості дітей та загальний розвиток і зміцнення організму дитини: підвищення функціональних можливостей всіх органів і систем, розвиток мускулатури, підвищення рівня розвитку основних рухових здібностей, профілактика викривлення постави та плоскостопості. Фізична підготовка включає розвивальні, коригувальні, профілактичні, спеціально-спрямовані на активізацію діяльності основних систем організму вправи та рухливі ігри. За допомогою засобів *фізичної підготовки* в процесі занять з елементами легкої атлетики вирішуються завдання, спрямовані на комплексний розвиток рухових здібностей і фізичних можливостей організму як основи працездатності, оптимізації відновлювальних процесів. Обсяг вправ з фізичної підготовки в значній мірі визначається рівнем розвитку компонентів рухової підготовленості. Якщо у дитини недостатньо розвинута сила певних груп м'язів, мала рухливість у суглобах або недостатня працездатність серцево-судинної та дихальної систем, то використовуються відповідні вправи. Підбір вправ здійснюється з урахуванням особливостей і вимог, що висуваються до завдань навчання. *Зміст технічної підготовки* направлений на навчання дітей основним елементам легкої атлетики: спортивної ходьби, бігу, стрибків (у довжину, висоту з місця, з розбігу), метань на дальність і в ціль (малого м'яча, мішечків із піском, «сніжків», тощо). В процесі технічної підготовки вирішуються завдання, пов'язані зі специфікою формування легкоатлетичних рухових вмій та навичок у дітей 5–7 років. Навчання бігу, стрибків, метань, ходьби передбачається за загальноприйнятими методиками. Для більш успішного засвоєння технічних прийомів слід використовувати комплекси спеціальних вправ та рухливі ігри з елементами легкої атлетики. Виховання моральних якостей дошкільників необхідно здійснювати під час усіх занять, на змаганнях, у спілкуванні інструкторів фізичної культури і вихованців. Своєчасне заохочення видом заняття формує у дітей стійкі навички дисциплінованості, витримки, взаємодопомоги та взаємоповаги у співпраці з ровесниками та нейтралізує індивідуалізм, егоїзм, зазнайство.

Вважається, що поєднання моральної і вольової підготовки є однією з передумов формування гармонійної особистості. Вольові якості у дошкільників виховуються в процесі подолання внутрішніх і зовнішніх труднощів.

Внутрішні труднощі виявляються в таких переживаннях, як: невпевненість, сумнів, тривога, страх, втома. Зовнішні переважно пов'язані з оволодінням техніки, з вихованням рухових якостей.

Психологічна підготовка маленьких легкоатлетів відбувається під час виконання ними будь-яких легкоатлетичних вправ, що сприяє розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, винахідливості, здатності до аналізу та узагальненню, працелюбності та наполегливості. В процесі занять з елементами легкої атлетики слід здійснювати моделювання педагогічних ситуацій, які сприятимуть підвищенню психологічної стійкості дітей та використовувати різні прийоми зниження рівня збудження дошкільників [16].

С. М. Телебей запропонував методику проведення занять з баскетболу для дітей дошкільного віку. Автор процес навчання руховим діям поділяє на наступні етапи: первинне навчання, поглиблене вивчення, закріплення і вдосконалення рухів [17]. На кожному з них ставляться певні завдання, які здійснюються за допомогою відповідних засобів і методів фізичного виховання. Тому необхідно поступово ускладнювати умови виконання дій залежно від навиків оволодіння м'ячем дітьми під час занять, оскільки послідовність і взаємозв'язок засобів і методів навчання створює оптимальні умови для формування рухових дій.

Аналізуючи проведену роботу можна констатувати, що при навчанні гри в баскетбол можна підвищити рухову активність дітей, яка буде забезпечувати необхідне фізичне навантаження на всі групи м'язів дитини і сприятиме розвитку в неї швидкості, стрибучості, сили.

Баскетбол залишається однією з найкращих ігор у закритих приміщеннях для розвитку майже усіх фізичних якостей учнів. Більшість шкіл в Україні мають достатню матеріально-технічну базу для проведення гри в баскетбол як в закритому приміщенні, так і на відкритих майданчиках.

Таким чином заняття з елементами різних видів спорту є важливою складовою процесу формування здорової, гармонійно і всебічно розвинутої особистості та спрямовані на охорону та зміцнення здоров'я, підвищення опірності дитячого організму та поліпшення його працездатності, своєчасне формування життєво важливих рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей, забезпечення належного рівня фізичного стану; виховання інтересу та потреби у руховій активності, формування звички до здорового способу життя. Тому, важливо щоб заняття спортом органічно інтегрувалися в цілісний освітній процес дошкільного навчального закладу, реалізувалися комплексно для сприятливого життєвого простору, оптимізації рухового режиму, системного підходу до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації до здорового способу життя.

Список використаних літературних джерел

1. Лист МОН № 1/9-456 від 02.09.2016 року «Щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах». URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52237/>(дата звернення: 10.10.2019).

2. Шепелев О. О. Фізичне виховання дітей дошкільного віку та особливості проведення занять в дошкільних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць*. Рівне, 2018. № 2 (21). С. 255–263.
3. Авраменко О. М. Програма і методичні рекомендації з навчання дітей старшого шкільного віку гри в настільний теніс. Суми, 2015. 80 с.
4. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку і навчальний посібник для студентів. Суми, 2017. 428 с.
5. Дроздюк В. І. Програма і методичні рекомендації з навчання дітей старшого шкільного віку гри в настільний теніс. Суми, 2015. 80 с.
6. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль, 2014. 52 с.
7. Масляк І. П., Мамешина М. А., Жук В. О. Стан використання інноваційних підходів у фізичному вихованні обласних загальноосвітніх навчальних закладах. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2014. № 6. С. 69–72.
8. Полякова А. В. Сучасні підходи щодо організації системи фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах різного типу. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2012. № 1. С. 105–109.
9. Адашквичене Э. Й. Спортивные игры и упражнения в детском саду. Москва, 1992. 158 с.
10. Коваленко Ю. О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 21 с.
11. Полякова А. В. Організаційно-методичні засади рухового режиму дітей 3–4 років у дошкільних закладах різного типу : автореф. дис. на здобуття канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Дніпропетровськ, 2015. 22 с.
12. Смаль Я. А. Формування рухового режиму дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів народної фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Луцьк, 2017. 20 с.
13. Маковецька Н. В. Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровчої діяльності: автореф. дис. на здобуття ступеня докт. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2012. 46 с.
14. Дроздюк В. І., Коваленко Г. М., Якименко Н. І. Програма шкіряний м'яч. Суми, 2015. 44 с.
15. Авраменко О. М., Якименко Н. І. Програма і методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в настільний теніс. Суми, 2015. 80 с.
16. Масляк І. П., Кулик Н. А. Парціальна Програма з фізичного виховання дітей старшого шкільного віку (Юний Легкоатлет). Суми: 2016. 31 с.
17. Телебей С. М., Прозар В. М. Побудова і модель проведення занять з баскетболу з дітьми дошкільного віку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, 2011. URL: file:///C:/Users/www/AppData/Local/Temp/30357-56446-1-SM-1.pdf (дата звернення: 10.10.2019).

References

1. Lyst MON № 1/9-456 vid 02.09.2016 roku «Shchodo orhanizatsii fizkulturno-ozdorovchoi roboty u doshkilnykh navchalnykh zakladakh». URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52237/> (Last accessed: 10.10.2019) (In Ukrainian).

2. Shepelev O. O. (2018). Fizychno vykhovannia ditei doshkilnogo viku ta osoblyvosti provedennia zaniat v doshkilnykh navchalnykh zakladakh. *Psykhologo-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ: zbirnyk naukovykh prats (Psychological and pedagogical foundations of humanization of educational process in school and university: collection of scientific works)*, 2 (21), 255–263 (In Ukrainian).
3. Avramenko O. M. (2015). Prohrama i metodychni rekomendatsii z navchannia ditei starshoho shkilnogo viku hry v nastilnyi tenis. Sumy (In Ukrainian).
4. Vilchkovskiy E. S. (2017). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku i navchalnyi posibnyk dlia studentiv. Sumy (In Ukrainian).
5. Drozdruk V. I. (2015). Prohrama i metodychni rekomendatsii z navchannia ditei starshoho shkilnogo viku hry v nastilnyi tenis. Sumy (In Ukrainian).
6. Yefymenko M. M. (2014). Prohrama z fizychnoho vykhovannia ditei rannoho ta doshkilnogo viku «Kazkova fizkultura». Ternopil (In Ukrainian).
7. Masliak I. P., Mameshyna M. A., Zhuk V. O. (2014). Stan vykorystannia innovatsiinykh pidkhdov u fizychnomu vykhovanni oblasnykh zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh. *Slobozhanskyi nauково-sportyvnyi visnyk (Slobozhjan Scientific and Sports Bulletin)*, 6, 69–72 (In Ukrainian).
8. Poliakova A. V. (2012) Suchasni pidkhdody shchodo orhanizatsii systemy fizychnoho vykhovannia v doshkilnykh navchalnykh zakladakh riznogo typu. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia (Prydniprovsky Sports Newsletter)*, 1, 105–109 (In Ukrainian).
9. Adashkyavichene E. Y. (1992). Sportivnyie igry i upravzhneniya v detskom sadu. Moskva (In Russian).
10. Kovalenko Yu. O. (2008). Profesiina pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku u vyshchykh navchalnykh zakladakh: avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04. Zaporizhzhia (In Ukrainian).
11. Poliakova A. V. (2015). Orhanizatsiino-metodychni zasady rukhovoho rezhymu ditei 3–4 rokiv u doshkilnykh zakladakh riznogo typu: avtoref. dys. na zdobuttia kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.02. Dnipropetrovck (In Ukrainian).
12. Smal Ya. A. (2017). Formuvannia rukhovoho rezhymu ditei starshoho doshkilnogo viku z vykorystanniam zasobiv narodnoi fizychnoi kultury: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.02. Lutsk (In Ukrainian).
13. Makovetska N. V. (2012). Teoretychni ta metodychni zasady profesiinoho rozvytku fakhivtsiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv u sferi osvitho-ozdorovchoi diialnosti: avtoref. dys. na zdobuttia stupenia dokt. ped. nauk : 13.00.04. Zhytomyr (In Ukrainian).
14. Drozdruk V. I., Kovalenko H. M., Yakymenko N. I. (2015). Prohrama shkiryani miach (In Ukrainian).
15. Avramenko O. M., Yakymenko N. I. (2015). Prohrama i metodychni rekomendatsii z navchannia ditei starshoho doshkilnogo viku hry v nastilnyi tenis. Sumy (In Ukrainian).
16. Masliak I. P., Kulyk N. A. (2016). Partsialna Prohrama z fizychnoho vykhovannia ditei starshoho shkilnogo viku (Iunyi Lehkoatlet). Sumy (In Ukrainian).
17. Telebei S. M., Prozar V. M. (2011). Pobudova i model provedennia zaniat z basketbolu z ditmy doshkilnogo viku. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka (Bulletin of Kamyanets-Podilskiy Ivan Ogiyenko National University)*, URL: file:///C:/Users/www/AppData/Local/Temp/30357-56446-1-SM-1.pdf (Last accessed: 10.10.2019) (In Ukrainian).

Рецензент: д.пед.н., професор Поташнюк І. В.